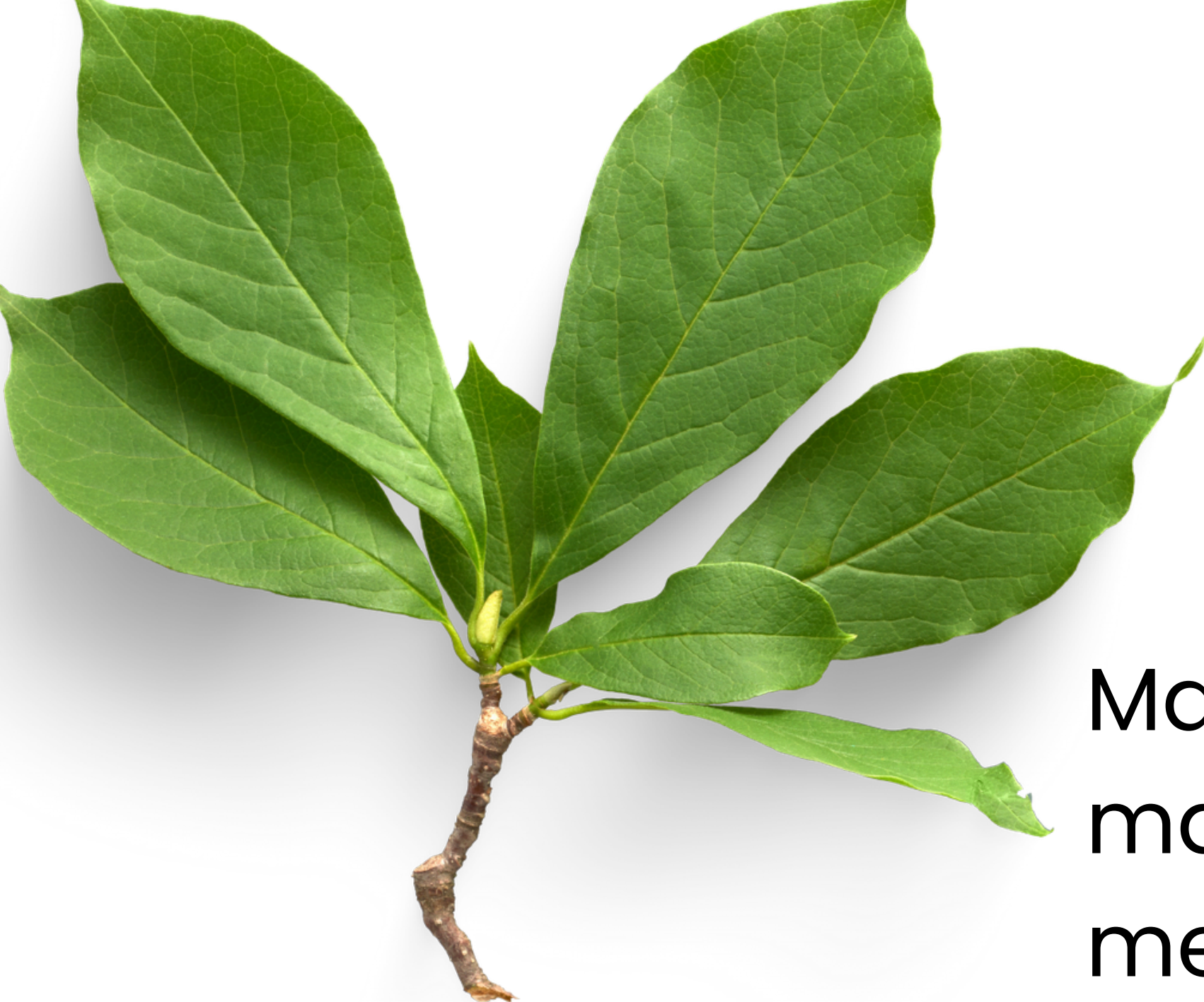

Maktab ta'limida ekologik madaniyatni rivojlantirish metodikasi

Reggio pedagogikasi asosida **takomillashtirish**

Alimuxamedova Umida Erkinovna
Pedagogik mahorat va xalqaro baholash
ilmiy-amaliy markazi bosh mutaxassisi

Orol dengizi fojiasi

Mo'ynoq tuz changi, cho'llanish

Ekologik muammolar

Toshkent, atmosfera havosi

Daraxtlar "qirilshi"

Ekologik madaniyat

Bilim

ekologik tizimlar, tabiat qonuniyatlari, resurslar

Qadriyatlar va axloqiy tamoyillar

ekologik bilimlarni kundalik hayotda qo'llash, ekologik loyihalarda ishtirok.

Ko'nikma

tabiatga hurmat, ekologik mas'uliyat, barqaror yashash.

Munozara va qaror qabul qilish ko'nikmalari

amaliy mashg'ulotlar, kuzatuvlar, tajribalar, ekspeditsiyalar

Harakat

ota-onalar, jamiyat va mahalla bilan hamkorlik.

Reggio pedagogikasi

Loris Malaguzzi (1919–1994)

bu har bir bola o'ziga xos g'oyalar, fikrlar va qobiliyatlarga ega bo'lgan shaxs degan g'oyaga asoslangan ta'lim yondashuvidir

Asosiy tamoyillari:

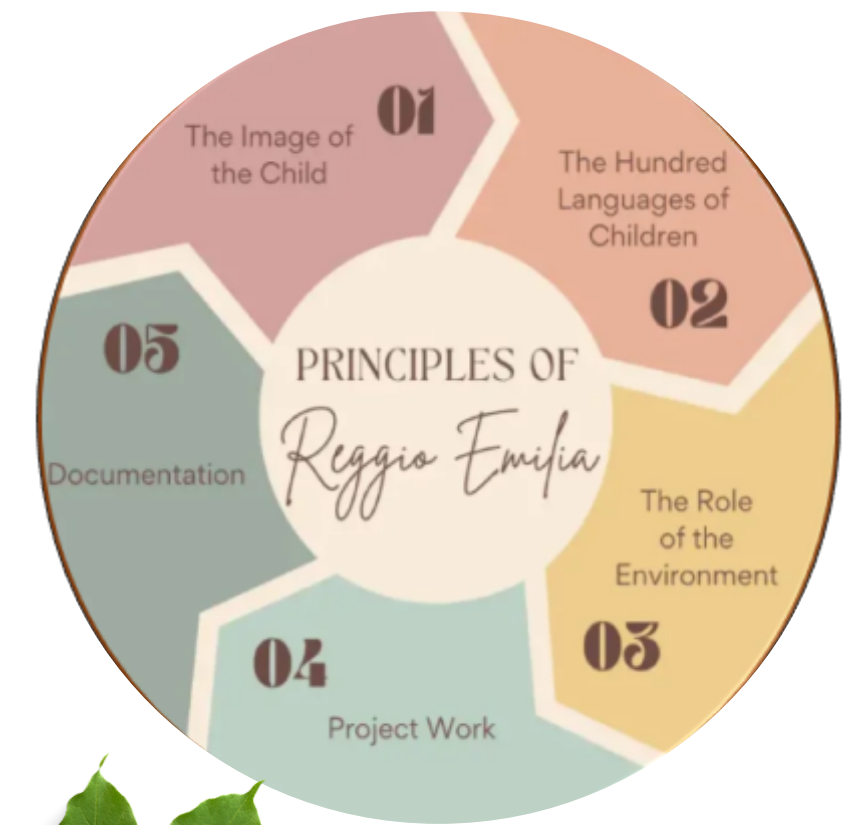
Bola – markaziy shaxs: Bolaning qiziqishlari, savollari va kashfiyotlari o'quv jarayonining asosini tashkil qiladi. U bilimni mustaqil va faol ravishda kashf etadi.

•Muhit – uchinchi o'qituvchi: Maktab va sinf muhiti bolaga ta'lim beruvchi vosita sifatida ishlaydi. Joylashuv, materiallar, vizual vositalar va tabiat bilan interaktiv aloqalar bolaning fikrlashini rivojlantiradi.

Hamkorlik va guruh ishlari: Bolalar birgalikda loyiha va tajribalar orqali o'rganadi, shu bilan ijtimoiy ko'nikmalar va jamoaviy mas'uliyat shakllanadi.

Loyihaga asoslangan o'qitish (Project-based learning): Bilim va ko'nikmalar real hayotiy masalalar va loyiha ishlari orqali shakllanadi, shu bilan ekologik, ijtimoiy va tabiiy fanlarni integratsiya qilish imkoniyati paydo bo'ladi.

Ijodiy va reflektiv yondashuv: San'at, qo'lda ishlash va vizual faoliyatlar o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Bolalar o'z his-tuyg'ularini, fikr va g'oyalarini yaratgan ishlar orqali ifodalaydi

O'zbekistonda ekologik ta'lim va tarbiyaning huquqiy asoslari

Respublikada atrof-muhitni muhofaza qilish, aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilgan va amalga oshirilmoqda

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992)

“Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun (1992, yangilangan tahrirlar)

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va Qarorlari:

-2022-yil 21-dekabrdagi Murojaatnoma

-2025-yil 15-maydagi PQ-184-sonli Qaror

Davlat ta'lim standartlari (DTS)

“Yashil maktab” tashabbusi va 2024–2026-yillar yo'l xaritasi

Xalqaro hujjatlar:
ekologik ta'lim UNESCO, UNEP (BMT atrof-muhit dasturi), va boshqa xalqaro tashabbuslar

Reggio pedagogikasining bolalar rivojlanishidagi afzalliklari:

Mustaqillik va mas'uliyatni rivojlantirish

Bolalar qaror qabul qilishni, o'z harakatlari uchun mas'uliyatni o'z zimmlariga olishni va vaqtlarini boshqarishni o'rganadilar

Ijodkorlik va tasavvurni rivojlantirish

Ijodkorlik tufayli bolalar o'z tasavvurlarini rivojlantiradilar va o'z fikrini erkin bildirishni o'rganadilar

Ijtimoiy ko'nikmalar

Loyihalarni bajarishda hamkorlikda ishlash muloqot ko'nikmalari, jamoada ishlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi

Hissiy rivojlanish

Bolaning hissiy ehtiyojlariga e'tibor berish empatiya, o'ziga bo'lgan ishonch va atrofdagi dunyoga ijobiy munosabat bo'lishni rivojlantiradilar

jismoniy muhit

xonalar, jihozlar,
o'yinchoqlar, didaktik
materiallar, tabiat, qurilishlar
va hokazolar;

ijtimoiy muhit:

bola atrofidagi kattalar
(o'qituvchi, ota-ona,
tarbiyachi) va tengdoshlar
bilan bo'lgan muloqotlar;

madaniy muhit:

til, urf-odatlar, qadriyatlar,
estetik me'yorlar;

“Atrof–muhit” tushunchasi

psixologik muhit:

bolaning o'zini xavfsiz, erkin, qulay, qadrlangan va
quvnoq, yaxshi kayfiyatda his qiladigan holati.

Muhitni yaratishda quyidagilarga e'tibor qaratishlari zarur:

erkin harakat va mustaqillik

bolalar materiallarga erkin kirish imkoniga ega bo'lishi;

moslashuvchanlik

muhit bolalarning qiziqish-qobiliyatiga qarab loyihalar o'zgarishi kerak

rag'batlantiruvchanlik

muhit bola faolligini rag'batlantirishi lozim;

shaxsga hurmat

muhit bola fikrini hurmat bildiradigan tarzda tashkil etilishi lozim (bolalar ishlari devorga ilib qo'yilishi mumkin);

xavfsizlik va gigiyena

muhit gigiyenik, xavfsiz va salomatlikka mos bo'lishi zarur.

Atrof-muhit — bu shunchaki tashqi muhit emas, balki bola rivojidagi faol ishtirokchidir

To'g'ri tashkil etilgan muhit bolada — bilim va ko'nikmalar, mustaqillik, ijtimoiylik, ijodkorlik va hissiy barqarorlikni rivojlantiradi
Reggio Emilia yondashuvi, Montessori, Vygotskiy kabi nazariyalar barchasi atrof-muhitni ta'lim-tarbiya jarayonining ajralmas qismi sifatida ko'radi. Shu bois, o'qituvchi-pedagog va ota-onalar bola o'qiyotgan, o'sayotgan muhitni ongli tarzda tashkil etishlari zarur. Negaki atrof-muhit qanday bo'lsa – bola ham shunday shakllanadi.

5–6–sinf tabiiy fanlar darsliklari

Eng asosiy ekologik savodxonlik mavzulari:

- Gulli o'simliklar va changlanish
- Moslanishlar
- Suvning aylanishi va atmosfera
- Atrof-muhitning ifloslanishi
- Oziq zanjiri va oziq to'ri
- Suv, havo va yer sifatiga ta'sir qiluvchi jarayonlar

5-SINF TABIIY FANLAR

(asosiy ekologik mavzular)

I-bob. Gulli o'simliklar

- Gulli o'simliklarning tuzilishi, ko'payishi va hayot sikli
- Urug'larning tarqalishi va unib chiqishi

✚ Ekologik savodxonlik: o'simliklarni ko'paytirish, changlanish jarayoni, biologik xilma-xillikni tushunish

II-bob. Moslanishlar

- Hayvon va o'simliklarning yashash muhitiga moslanishi

✚ Ekologik savodxonlik: yashash joylarini saqlash, moslanish orqali tabiat muhofazasi

III-bob: Moddaning agregat holatlari

- Bug'lanish va kondensatsiya

✚ Ekologik savodxonlik: suvning aylanishi, iqlim jarayonlari

IV-bob: Moddalarning o'zaro ta'siri

- Suvning xossalari, eritma, harorat

✚ Ekologik savodxonlik: suv sifatini tushunish, tabiiy suv resurslari

V-bob: Kuchlar

- Atrofimizdagi kuchlar, tabiatdagi kuchlar

✚ Ekologik savodxonlik: tabiat hodisalarini tushunish

VI-bob: Tovushlar

✚ Atrof-muhit ifloslanishi bilan bog'liq – shovqin ifloslanishi haqida gaplashish mumkin

VII-bob: Magnitlar va magnit kuchi

✚ Kam, ammo texnik jihatdan magnit materiallar atrof-muhitga ta'siri

VIII-bob: Atmosfera va suvning aylanishi

- Atmosfera, suvning tabiatda aylanishi

✚ Ekologik savodxonlikning asosiy bo'limi

IX-bob: Atrof-muhitning ifloslanishi

✚ Ekologik savodxonlikning markaziy qismi

6-SINF TABIIY FANLAR (asosiy ekologik mavzular)

I-bob: Siz tadqiqotchisiz!

☞ Ilmiy kuzatuv va atrof-muhitni o'rganish

II-bob: Ovqat hazm qilish, nafas va qon aylanish sistemalari

☞ Odam va hayvon sog'ligi, gigiyena – atrof-muhit bilan bog'lanadi

III-bob: Kasalliklar

☞ Sanitariya, gigiyena, yuqumli kasalliklarning oldini olish – atrof-muhit ifloslanishi bilan **bog'lanadi**

IV-bob: Oziq zanjiri va oziq to'ri

☞ Ekotizim, oziq zanjirlari, biomuhit, zaharli moddalar oqimi

V-bob: Moddalarning xossalari

☞ Kimyoviy moddalar va ularning atrof-muhitga ta'siri

VI-bob: Fizik va kimyoviy o'zgarishlar

☞ Kimyoviy jarayonlar atrof-muhitda

VII-bob: Kuchlarning ta'siri

☞ Kam, lekin tabiat hodisalariga bog'liq

VIII-bob: Yorug'likning tarqalishi

☞ Kam, lekin energiya manbalari va tabiiy yorug'lik

REGGIO PEDAGOGIKASIDA AMALIY METODLAR

Sinfdan tashqari ekologik mashg'ulotlar: kuzatuv, ekskursiya, ekologik burchak

Tabiat materiallari bilan ijodiy ishlar va maketlar tayyorlash

Ota-onalarni jalb qilish va hamkorlik usullari

Estetik va empatik ongni rivojlantirish

Empatik ong nima?

Empatiya — boshqalar (shu jumladan tabiat va tirik mavjudotlar) holatini tushunish, o'zini ularning o'rniga qo'yish.

Empatik mashg'ulotlar:

- “Agar men daraxt bo'lsam...”, “Agar men qush bo'lsam...” kabi dramatik ifoda o'yinlari.
- Hayvonot bog'lari, qo'riqxonalar yoki bog'larga ekskursiya uyushtirib, jonivorlarning ehtiyojlarini muhokama qilish.
- Zararkunandalar, chiqindilar sababli tabiatga zarar yetishi haqidagi hikoyalarni o'qish va guruhda muhokama qilish.

Estetik ong nima?

Estetik ong — bu bolaning atrof-muhitdagi go'zallikni sezish, his qilish va qadrlash qobiliyatidir.

Estetik faoliyatlar:

- Tabiiy materiallardan rasm va kollaj tayyorlash.
- Maktab hovlisida mini bog' barpo qilish.
- Atrofdagi go'zallikni kuzatib, suratga olish va sinfda ko'rgazma tashkil etish.

Loyiha ishlarini rejalashtirish

o'quvchilarning real ekologik muammolarni tushunish va ularni tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish

Qiziqish va tashabbusga tayangan loyiha: loyiha mavzusi o'quvchilarning tabiiy qiziqishlari, kuzatuv natijalari va savollaridan kelib chiqadi. O'qituvchi bolalarning savollarini to'playdi va ulardan loyiha g'oyalarini shakllantiradi.

Kichik guruhlar va jamoa ishlari: O'quvchilar guruhlarda ishlaydi, bu ularni o'zaro muloqot va hamkorlikka o'rgatadi. Guruhlar o'z vazifalarini mustaqil taqsimlaydi.

Hujjatlashtirish va taqdim etish: Har bir loyiha kuzatuv kundaliklari, rasm, surat, maketlar bilan hujjatlashtiriladi. Yakunida loyiha natijalari sinf yoki maktab jamoatchiligi oldida taqdim etiladi.

Ota-onalar ishtiroki: Ota-onalar loyihaga texnik yordam, resurs va motivatsiya manbai sifatida jalb etiladi. Masalan: ko'chat ekish, chiqindilarni yig'ish, hududni tozalash.

KREATIVLIK

- **original va noyob g'oyalarni yaratish qobiliyati.**

XXI asrning asosiy kompetensiyasi bo'lib, u nafaqat ba diiy o'zini-o'zi anglash, balki ilm-fandan tortib biznesgacha bo'lgan turli kasblarda muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalik davrida kreativlikni rivojlantirish odatiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi, muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi va hatto o'zgarishlarga moslashishni oshiradi

KREATIVLIK

4-C model

Mini-C

kreativligi faqat ma'lum bir shaxs uchun mazmunli bo'lgan va faqat ularga ma'lum bo'lgan g'oyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu darajadagi g'oyalar odatda jismoniy amalga oshirilmaydi va inson ongida fikr sifatida yashaydi. Mini-C ijodkorligi ko'pincha bolalar va maktab o'quvchilarida yangi narsalarni - masalan, yangi so'zlar yoki ta'riflarni o'ylab topishganda paydo bo'ladi

Little-C

kreativligi asosan kundalik fikrlash va muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu turdagi ijod odamlarga maktabda, ishda yoki uyda yuzaga keladigan muammolarni hal qilishga yordam beradi. Misol uchun, siz uyda tirnoqlarni ishla tmasdan qanday qilib rasmni osib qo'yishni aniqladingiz. Siz simfoniya yozma ganingiz yoki fizika nazariyasini ishlab chiqmaganingiz aniq, lekin siz kreativlik yordamida hayotingizni yaxshilagansiz.

Pro-C

kreativligi o'z sohasida professional deb atalgan kishilarda topiladi. Ular uylarni loyihalash yoki yaxshi matnlar yozish kabi o'z ishlarini yaxshi va samarali bajaradilar

Big-C

kreativligi ajoyib asarlar va ajoyib g'oyalarni yaratishni o'z ichiga oladi. Kreativlikning bu turi muallifning yuksalishiga va tan olinishiga, shuningdek, dunyoni o'zgartirishga olib keladi. Shu tariqa ilmiy yutuqlar ro'y beradi, yorqin san'at asarlari paydo bo'ladi

Kuzatish

 Kuzatuv varaqasi (namuna)

Maktab: _____

Sinf: _____

O'quvchi ismi: _____

Kuzatuv sanasi: _____

Kuzatiladigan ob'ekt:

(☒ o'simliklar / ☒ hayvonlar / ☒ suv / ☒ tuproq / ☒ chiqindi / boshqalar)

№ Kuzatuv qismi Ma'lumot Rasmlar/chizmalar

1 Obyekt nomi _____

2 Obyekt joylashuvi _____

3 Obyektning holati (rang, shakl, harakat va h.k.) _____

4 Nima o'zgarish kuzatildi? _____

5 O'z fikrim va xulosam _____

 O'qituvchi izohi: _____

Ota-onalar ishtiroki

Ota-onalar uchun yo'riqnoma shabloni

Maktab: _____

Sinf: _____

O'qituvchi: _____

O'quvchi ismi: _____

Hurmatli ota-ona!

Ushbu yo'riqnoma siz va farzandingizning ekologik tarbiya bo'yicha hamkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun mo'ljallangan. Iltimos, quyidagi tavsiyalarga amal qiling:

- ✓ Farzandingiz bilan birga uyda ekologik kuzatuv va tajribalarni o'tkazing.
- ✓ Suvni tejash, chiqindini ajratish, energiyani tejash kabi oddiy odatlarni kundalik hayotga tatbiq eting.
- ✓ Kuzatuv natijalarini yozib boring va rasm, foto bilan hujjatlashtiring.
- ✓ Farzandingizning maktab loyihalariga faol yordam bering (masalan, chiqindi material to'plash, bog'da ishlash).
- ✓ Farzandingizning "ekologik uy kundaligi"ni birga to'ldiring va imzo qo'ying.
- ✓ Maktabda tashkil etiladigan ekologik tadbir va uchrashuvlarda ishtirok eting.

Eslatma: Ota-onaning faol ishtiroki bola uchun katta motivatsiya manbai bo'lib xizmat qiladi!

📌 O'qituvchi izohi (agar kerak bo'lsa):

Ota-ona imzosi: _____

Sana: _____

Ota-onalar ishtiroki

Uy ekologik kundaligi namunasi

O'quvchi ismi: _____

Oy: _____

Hafta: _____

Sana Uyda bajarilgan ekologik ish Kim bilan birga bajarildi? Rasmlar yoki eslatmalar

1 Suv tejash odati (muslukni vaqtida yopish) _____ 📷 / ✎

2 Chiqindilarni ajratib yig'ish _____ 📷 / ✎

3 Uy o'simliklariga qarash _____ 📷 / ✎

4 Mahalladagi tozalikka hissa qo'shish _____ 📷 / ✎

5 _____ 📷 / ✎

Farzandingizning fikri yoki rasm:

Ota-ona izohi va imzo: _____

RAHMAT

O'zbekiston maktablarida ekologik madaniyatni rivojlantirishda Reggio pedagogikasi metodikasining ahamiyatini ko'rib chiqdik

- Bolalarda ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirishning samarali yo'llarini namoyish qilish;
- Tabiiy fanlarni o'qitishda faol, ijodiy va tajribaga asoslangan metodlarni qo'llash imkoniyatlarini ko'rsatish;
- Maktab va ota-onalarni ekologik tarbiyaga jalb qilishning muhimligini ta'kidlash.

